

ШИФР «РИЗИКНИ СЬОГОДНІ»

**НАУКОВА РОБОТА
НА ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ КОНКУРС
СТУДЕНТСЬКИХ НАУКОВИХ РОБІТ
ЗІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ОБЛІК І ОПОДАТКУВАННЯ»
НА ТЕМУ: «СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ТА ІНФОРМАЦІЙНЕ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІДОБРАЖЕННЯ РИЗИКІВ
В БУХГАЛТЕРСЬКОМУ ОБЛІКУ»**

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЕВОЛЮЦІЇ ПОНЯТТЯ «РИЗИК» В ДІЯЛЬНОСТІ ТА ОБЛІКУ ПІДПРИЄМСТВ	6
РОЗДІЛ 2. РИЗИКИ В СИСТЕМІ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ В УМОВАХ ЗАСТОСУВАННЯ МСФЗ	13
РОЗДІЛ 3. РОЗКРИТТЯ ІНФОРМАЦІЇ ЩОДО РИЗИКІВ В БУХГАЛТЕРСЬКОМУ ОБЛІКУ ТА ЗВІТНОСТІ.....	17
ВИСНОВКИ	29
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	31
ДОДАТКИ.....	38

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. На сьогодні, в умовах мінливого економічного середовища, виникла об'єктивна необхідність концентрації уваги на поняттях «ризик» та «бухгалтерський ризик» як одних з головних чинників, котрі впливають на ефективність функціонування підприємств, зокрема аграрних. Важливим питанням, котре постає перед аграрними підприємствами, які мають на меті вдосконалити свої фінансові результати, є надання належної уваги до факторів ризику як всередині, так і поза межами підприємства. Врахування ризиків в бухгалтерському обліку та звітності, як засвідчує міжнародна практика, є дієвими інструментами щодо управління результатами діяльності підприємства.

Теоретичні основи дослідження господарських та бухгалтерських ризиків, а також інформаційного забезпечення відображення ризиків представлені у працях таких українських вчених, як: М.І. Бондар, І. М. Вигівська, Л.Б. Гнатишин, Л.В. Гнилицька, З.В. Гуцайлюк, І.А. Дерун, Н.А. Мазур, О.В. Фоміна та ін.

Важливий внесок у дослідження ризиків в бухгалтерському обліку зробили зарубіжні вчені: Я.В. Соколов, Ф.Х. Найт, Д.Р. Хенсен, М.М. Моувен, А.Є. Шевельов та ін.

Однак не всі аспекти систематизації та інформаційного забезпечення відображення ризиків в обліку знайшли належне висвітлення в економічній літературі й, тому, вимагають нових наукових розробок, адекватних існуючої дійсності.

Метою роботи є вивчення та розробка теоретичних та практичних положень щодо правильного і своєчасного відображення та прогнозування ризиків на підставі належного документального оформлення і закріплення у внутрішній документації аграрних підприємств дозволить здійснювати комплексний контроль, формування показників звітності відповідно до загальної стратегії розвитку підприємств.

Досягнення окресленої мети викликало необхідність розв'язання таких завдань:

- узагальнити результати теоретико-методичних досліджень та виявити сутність «ризиків» як одного з об'єктів бухгалтерського обліку;
- дослідити еволюцію поняття «ризик» в діяльності та обліку підприємств;
- проаналізувати порядок відображення ризиків у системі бухгалтерського обліку в умовах застосування МСФЗ;
- провести моніторинг розробленої та діючої системи формування інформації про ризики досліджуваних аграрних підприємств;
- окреслити проблеми і перспективи запровадження системи розкриття інформації щодо ризиків в бухгалтерському обліку та звітності аграрних підприємств.

Об'єктом дослідження є ризики діяльності аграрних підприємств в системі бухгалтерського обліку і контролю.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних і практичних питань відображення ризиків в обліку та звітності аграрних підприємств.

Використана методика дослідження. Дослідження здійснювалося із застосуванням загальнонаукових та спеціальних методів пізнання систематизації інформації щодо ризиків в бухгалтерському обліку та звітності. Використовувалися методи індукції та дедукції – для збирання, систематизації і обробки інформації щодо розкриття змісту ризику в діяльності підприємства; групування – для класифікації об'єктів дослідження; аналізу та синтезу, порівняння; метод логічного аналізу – для теоретичних узагальнень можливих напрямів розкриття інформації щодо ризиків в бухгалтерському обліку та звітності аграрних підприємств. Табличний та графічний прийоми використовувалися для відповідної ілюстрації одержаних результатів.

Практичне значення одержаних результатів. Одержані під час дослідження наукові результати доведені до рівня рекомендацій, прийнятих до впровадження, зокрема: Новоодеською філією товариства з обмеженою відповідальністю «ФУД ДЕВЕЛОПМЕНТ» (довідка № 178/17 від 23.10.2020 р.);

товариством з обмеженою відповідальністю «Миколаїврибпром» Новоодеського району (довідка № 18/07 від 12.11.2020 р.); товариством з обмеженою відповідальністю «ВІТТАР» Вознесенського району (довідка № 312 від 21.01.2021 р.).

Апробація результатів наукового дослідження. Основні сумісні результати дослідження доповідались та були позитивно оцінені на: Всеукраїнській інтернет-конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених «Молодь, наука, бізнес» (м. Миколаїв, 7-8 жовтня 2020 р.); XIV Всеукраїнській науково-практичній конференції «Обліково-аналітичне забезпечення інноваційної трансформації економіки України», (Одеса, ОНПУ, 13 листопада 2020 р.); V-й Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Обліково-аналітичне і фінансове забезпечення діяльності суб'єктів господарювання: національні, глобалізаційні, євроінтеграційні аспекти» (Миколаїв, МНАУ, 19-20 листопада 2020 р.); XIX Всеукраїнській студентській науковій конференції «Розвиток системи обліку, аналізу та аудиту в Україні: теорія, методологія, організація» (Київ, НАСОНА, 24 березня 2021 р. - подано до друку); основні положення наукової роботи надруковано у статті «Сутність та основні види бухгалтерських ризиків» електронного наукового фахового видання з економічних наук Modern Economics № 24 (2020).

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЕВОЛЮЦІЇ ПОНЯТТЯ «РИЗИК» В ДІЯЛЬНОСТІ ТА ОБЛІКУ ПІДПРИЄМСТВ

Діяльність сучасних аграрних підприємств пов'язана з безліччю ризиків, вплив яких став особливо відчутним в умовах пандемії, а, також при ситуації наростаючої невизначеності економічних явищ і процесів, прояв яких в свою чергу пов'язаний як з втратами, так і з отриманням прибутку. В цілому, ризик прийнято визначати, як ймовірність настання певної несприятливої події, що тягне за собою різного роду втрати. Економічна і правова культура бізнесу виражається в певному відношенні до ризику. Неприйняття ризику, по суті, означає припинення будь-якої діяльності. Одночасно вміння своєчасно враховувати ризики, підвищує ефективність підприємств, і стимулює їх до інноваційної діяльності [19]. Тим самим відсутність дій або невірні дії з управління ризиками визначаються зниженням ймовірного доходу, втратою прибутку або виникнення збитків.

При управлінні аграрним підприємством, необхідно не уникати ризик взагалі, а оцінювати ризик, намагатися передбачити, і максимально знизити його негативний вплив на господарську діяльність, через управління їм [17].

На початку XX століття англійськими вченими Альфредом Маршаллом (1842-1924 рр.) і Артуром Пігу (1877-1959 рр.) була запропонована неокласична теорія економічного ризику. Суть даної теорії полягає в тому, що в ринковій економіці підприємство працює в умовах невизначеності, тому прибуток є випадковою і змінною величиною, звідси підприємця цікавить не тільки величина прибутку, але і розмах її ймовірних коливань [6].

У 1921 році американський економіст Ф. Найт в книзі «Ризик, невизначеність і прибуток» розвиває теорію Й. фон Тюнена про відмінності між економічним ризиком, що обчислюється та тим, що не обчислюється. Ф. Найт писав, що «великий вплив на наукові дисципліни надає практика; недбале вживання термінів у повсякденному житті призводить до серйозної

термінологічної плутанини» [43]. Звідси випливає і необхідність поділу понять: ризик і невизначеність: «Вимірна невизначеність - ризик; незмірна невизначеність - по суті є невизначеністю» [44].

Професор Я.В. Соколов у монографії «Основи теорії бухгалтерського обліку» під поняттям невизначеності розуміє ентропію. Він говорить про те, що «... ентропія лежить в основі всіх прийнятих рішень і породжує ризик від їх наслідків. Мінімізувати ризик рішень, прийнятих користувачами даних рахівництва, - це і є основне завдання рахівництва ...» [51, с. 88].

Для формування чіткого уявлення про сучасні ризики та подальшої розробки заходів і прийомів з реагування на них, дослідимо поняття «ризик» як явище більш глибоке, таке, що суттєво відрізняється від його традиційного сприйняття, що ризик - це прояв різних видів загроз і викликів, пов'язаних з економічною, соціальною та політичною діяльністю різних господарсько-економічних форм.

В економічному контексті реалізація ризику виражається як втрати у вигляді додаткових витрат або прибутковість нижче тих значень, на які розраховував підприємець. Наслідки реалізації ризику найчастіше проявляються і фіксуються у вигляді конкретних фінансових втрат або неможливості отримання очікуваного (розрахункового) прибутку або планового фінансового результату.

Виділяються такі властивості ризику як: загальність, системність, ймовірність і динамічність. Окремо відзначимо категорію абстрактних ризиків, які теоретично і об'єктивно можуть реалізуватися, але тільки при обов'язковій наявності комплексу необхідних і достатніх умов і конкретні ризики, які мають «кількісну оцінку можливих втрат в часі, для мінімізації яких суб'єкти мають у своєму розпорядженні необхідні управлінські та матеріальні ресурси» [48].

Мінімізація ризиків не означає їх анулювання, таким чином, настання негативних подій або явищ все ж можливо. У випадках, коли подія або явище відбулося, управління ризиками повинно дозволити своєчасно реагувати на них для зниження негативних наслідків (втрат і збитків).

Виділяють наступні етапи процесу моніторингу ризиків:

ідентифікація ризику. На цьому етапі відбувається усвідомлення факту виникнення ризику і визначення його виду в залежності від негативних наслідків, до яких можуть привести можливі події чи явища;

аналіз ризику - передбачає збір і вивчення необхідної інформації про ризик і фактори, що впливають на нього;

оцінка ризику - кількісний вимір рівня ризику;

вибір методу впливу на ризик для його мінімізації. Цей етап передбачає зіставлення можливих способів впливу на ризик з урахуванням економічних наслідків;

вплив на ризик - застосування обраного методу впливу на ризик;

моніторинг управління ризиком - припускає контроль і оцінку вжитих заходів та заходів. На основі моніторингу можуть бути розроблені заходи щодо підвищення ефективності управління ризиком [55].

Таким чином, моніторинг ризиків направлений, як правило, на запобігання втрат, їх мінімізацію або компенсацію.

Ризик для підприємств - це прогнозована можливість виникнення несприятливих ситуацій в ході реалізації планів і виконання бюджетів підприємства. Таким чином об'єктивно неможливо розрахувати альтернативні результати впливу ризиків на діяльність підприємств при різних варіантах розвитку подій в динаміці [32].

З відомих видів аудиту та контролю, спрямованих на виявлення та оцінку ризиків, виділимо найбільш застосовні на аграрних підприємствах:

- бухгалтерський облік;
- ревізія;
- комплаєнс (відповідність);
- операційний аудит;
- ризик-орієнтований аудит.

Перші три види контролю включають процедури виявлення та управління ризиками, обмеженого контрольним середовищем. У першому випадку це -

фінансова діяльність підприємства, у другому - контроль наявності та збереження матеріальних цінностей, в третьому - відповідність діяльності підприємства існуючому законодавству, нормативам, професійним і технічним стандартам. Комплаєнс дозволяє вибудувати систему управління і здійснювати роботу підприємства відповідно до внутрішніх і зовнішніх правил, стандартів, вимог. Найбільш перспективним у плані інтеграції в систему управління сучасних підприємств вважається ризико-орієнтованої аудит, який передбачає розширення рамок контрольного середовища і поширюється на всі види діяльності, бізнес-процеси, внутрішні і зовнішні відносини, визначає корпоративну етику [36].

Фактори ризику - умови, обставини, в рамках яких виявляються причини ризику і які призводять до негативних наслідків. Звідси випливає що, ризик формується під впливом зовнішніх і внутрішніх факторів. Звичайно, всі фактори ризику врахувати неможливо, але цілком реально виділити головні з них за результатами впливу на той чи інший вид господарської діяльності господарюючих суб'єктів, при цьому, кожен вид ризику має свій неповторний набір факторів, що впливають на нього.

У діяльності підприємства можуть бути втрати, які можна розділити на матеріальні, трудові, фінансові, втрати часу і грошові.

Матеріальні види втрат виражаються в прямих втратах необоротних і оборотних активів або різних додаткових витратах, що виникли раптово. Трудові втрати є втратами трудового періоду, ініційовані безладними, раптовими факторами. Втрати часу трапляються в разі, якщо хід виробничої діяльності проходить повільніше, ніж заплановано. Фінансові втрати формуються як безпосередня фінансова шкода, пов'язана з непередбаченими платежами, виплатою штрафів, сплатою податків, втратою коштів, розміщених на поточних і валютних рахунках і цінних паперів. Окремі різновиди грошової шкоди пов'язані з інфляцією: інфляція, зміна валютного курсу гривні. Зростання ступеня впливу фінансових ризиків на результати діяльності аграрного підприємства пов'язано зі швидкою мінливістю економічної ситуації в країні і

кон'юнктури ринку, розширенням сфери відносин, появою нових технологій і інструментів і рядом інших факторів. Види фінансових ризиків досить різноманітні [38].

Наявність фінансових ризиків у діяльності аграрних підприємств ускладнюється тією обставиною, що вони функціонують в умовах, що дозволяють включити їх до складу найбільш невизначених. Специфіка виробництва, розвиток технологій виробництва, зміна цін на насіння, корми і паливо зумовлюють множинний склад загроз господарської діяльності аграрних підприємств і в кінцевому підсумку високий конкурентний ризик їх продукції.

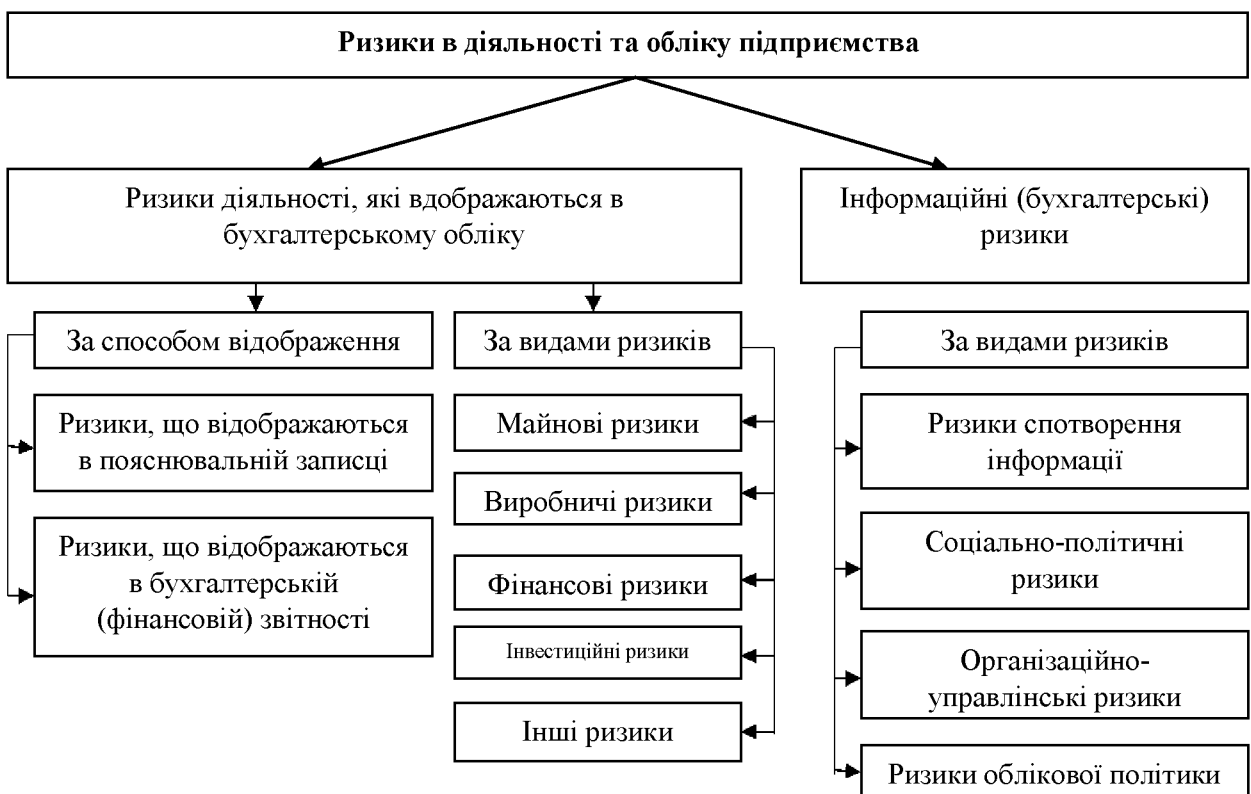

Рис. 1.1. Види ризиків

Джерело: сформовано автором з використанням [36,38]

Виявлені на аграрних підприємствах ризики в системі бухгалтерського обліку знаходять відображення, перш за все, на рахунках за допомогою формування резервів, а також в бухгалтерській (фінансовій) звітності при розкритті інформації про ризики і їх вплив на діяльність економічного суб'єкта [17].

Серед бухгалтерських ризиків, на нашу думку, перш за все необхідно виділити ризики, пов'язані з людським фактором, адже незважаючи на те, що, бухгалтерська звітність формується на основі положень, встановлених нормативно-правовими актами, у бухгалтера залишається широкий спектр питань, за якими він в право прийняти рішення самостійно (Додаток А). А ось варіативність рішень в умовах виконання конкретного облікового завдання призводить до виникнення ризику, який в міжнародній практиці відносять до ризику професійного судження. Він виникає в результаті того, що міжнародні стандарти встановлюють лише загальні принципи і вимоги до розкриття інформації, рішення щодо вибору конкретних процедур оцінки статей звітності та формування фінансової інформації приймає бухгалтер [19].

Другим за значимістю видом бухгалтерського ризику, що впливає на бухгалтерську звітність, на нашу думку, є фінансовий ризик, який в себе включає інфляційний і валютний. В умовах інфляції бухгалтерська звітність не дозволяє об'єктивно оцінити реальну вартість підприємства, його фінансовий стан і результати діяльності. Незначний рівень інфляції не має сильного впливу на звітність, високий - впливає на всі сторони фінансово-господарської діяльності підприємства. Вплив інфляції полягає в тому, що оцінка статей балансу, таких як необоротні активи, запаси штучно занижується в порівнянні з їх реальною вартістю, а таких статей, як засоби в розрахунках, грошових коштів завищується. Валютний ризик пов'язаний з ризиком втратити частину прибутку при обміні, купівлі, або продажу іноземної валюти, курс якої знаходиться в постійному русі, а також при відстрочці платежів по зовнішньоекономічних операціях.

Наступним видом бухгалтерського ризику є інформаційний. В даний час не існує загальноприйнятого трактування поняття «інформаційний ризик». Сутність процесів, явищ і об'єктів породжують випадковість. Інформаційна невизначеність супроводжує і доповнює об'єктивну випадковість, або є єдиною основою випадковості події. Таким чином, інформаційна невизначеність лежить в основі всіх ризиків. Інформаційний ризик - це випадкова подія, яка призводить до негативних наслідків в інформаційній системі. Впливаючи на інформаційну

систему, ризики призводять підприємства до втрат і збитків. Інформаційний ризик може бути викликаний як внутрішніми, так і зовнішніми причинами [19].

В системі бухгалтерських ризиків особливе місце займають нормативно-правові ризики. На даний момент чинні положення з бухгалтерського обліку, на жаль, охоплюють не всі економічні об'єкти, бухгалтерський облік яких регламентується міжнародними стандартами, містять протиріччя, різночитання, що в результаті призводить до ризику допустити помилки в їх застосуванні в обліковій практиці підприємства. Ризики організаційної структури виникають якщо обрана стратегія управління розрізнена з обраною організаційною структурою (лінійної, функціональної, лінійно-функціональної, матричної, комбінованої). Структура управління підприємством (бухгалтерською службою) повинна бути такою, щоб забезпечити реалізацію його стратегії, досягнення його цілей і ефективне вирішення поставлених перед підприємством завдань. Кадровий ризик - це складний ризик, в складі якого можна виділити: посадовий ризик (невідповідність посаді видам діяльності, цілями, завданнями, функціями і технологіями); кваліфікаційно-освітній (невідповідність працівника займаній посаді); ризик зловживань і недоброчесності (залежить від рівня роботи з підбору та найму персоналу, від ефективності діяльності служб безпеки, результативності контрольно-ревізійного апарату, від стилю керівництва, корпоративної культури). В якості окремого виду необхідно виділити обставини ризиків непереборної сили. До них можна віднести екстремальні погодні умови і стихійні лиха, обставини, викликані діяльністю людини, в результаті яких може статися знищення частини або всієї бухгалтерської документації [23].

РОЗДІЛ 2

РИЗИКИ В СИСТЕМІ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ В УМОВАХ ЗАСТОСУВАННЯ МСФЗ

У зв'язку з наявністю і зростанням великої кількості факторів невизначеності зовнішнього середовища, необхідно прогнозувати і знаходити їх відображення в бухгалтерському обліку та звітності аграрних підприємств. Невизначеність зовнішнього середовища пов'язана з економічними, політичними, соціальними та іншими умовами, в яких функціонує аграрний сектор економіки. Невизначеність зовнішнього середовища аграрних підприємств обумовлює виникнення випадкових і не випадкових факторів, які негативно впливають на прийняття оптимальних рішень [24, 26].

Управління ризиками діяльності - це процес формування інформації в рамках єдиного інформаційного простору у відповідності зі стратегією розвитку підприємства, що включає процедури ідентифікації ризиків різними методами, в тому числі і за допомогою аналізу показників діяльності господарюючого суб'єкта, їх кількісної та якісної оцінки, відображення ризиків в обліковій системі і подальшого моніторингу. Організація управління ризиками передбачає, встановлення, по-перше, очікуваного результату виконання конкретних процедур, по-друге, визначення складу даних процедур, по-третє, джерел інформації для виконання процедур, по-четверте, їх послідовності, що може бути представлено в моделі обліково-аналітичного забезпечення по виявленню і відображенню ризиків в інформаційній системі бухгалтерського обліку і звітності.

Деякі міжнародні стандарти фінансової звітності містять інформацію про облік, аналіз та оцінку ризиків. Так, наприклад, в МСФЗ 1 «Подання фінансової звітності» рекомендуються джерела для оцінки невизначеності, яку підприємство повинно розкрити в примітках [42]. У МСФЗ 37 «Забезпечення, непередбачені зобов'язання та непередбачені активи» рекомендується враховувати ризики і невизначеність при оцінці резерву. При цьому

невизначеність не повинна бути причиною умисного завищення суми резервів або умовних зобов'язань. У міжнародних стандартах для обліку фінансових ризиків базовими є стандарти МСФЗ 32 «Фінансові інструменти: розкриття та подання інформації» і МСФЗ 39 «Фінансові інструменти: відображення в обліку і оцінка», що надають інформацію про розкриття цінових ризиків, ризиків грошових потоків, кредитних ризиків, ризиків ліквідності [42]. Згідно з вимогами систем обліку (GAAP і SEC) підприємства зобов'язані розкривати інформацію про ринкові, бухгалтерських, кредитні ризики [42]. Вимоги стандартів МСФЗ, GAAP і SEC, а також вітчизняні нормативно-правові акти мають ряд недоліків. Одним з головних недоліків є те, що в стандартах не запропоновані конкретні правила щодо розкриття інформації про ризики в обліку і звітності, а встановлені тільки вимоги опису деяких ризиків. Певним недоліком, також є те, що окремі стандарти, як в МСФЗ, так і в НП(СБО), тільки відзначають деякі види ризиків. Невизначеним для бухгалтерів є також те, що в даний час їм доводиться спиратися на вказівки і методичні інструкції, що не дає можливості керуватися власними професійними судженнями, удосконалювати управлінський облік і методи бухгалтерського обліку [42]. Таким чином, для усвідомлення бухгалтерами всій важливості врахування ризиків необхідно вдосконалити нормативно-правову базу та спростити як доступність її сприйняття, так і легкість практичної реалізації.

У додатку Б представлені вимоги систем обліку (GAAP і SEC) до розкриття в бухгалтерській (фінансової) звітності інформації про ризики. У додатку В наведена інформація про різноманітні види ризиків в системі МСФЗ.

На підставі вивчення вимог МСФЗ було проведено групування вимог до відображення ризиків відповідно до Міжнародних стандартів фінансової звітності в додатку Г. У додатку Д відображені вимоги МСФЗ в частині розкриття та подання в бухгалтерській (фінансової) звітності інформації про ризики фінансово-господарської діяльності та їх наслідків. Аналіз вимог свідчить, що в МСФЗ велику увагу приділено питанням обліку і визнання ризиків і невизначеностей (причин їх виникнення). Це відноситься і до методів

бухгалтерського обліку відображення ризиків, і до подання і розкриття інформації про ризики в бухгалтерській (фінансовій) звітності. Необхідно також відзначити, що міжнародні стандарти мають націленість на перспективну прогностну інформацію про діяльність підприємства.

Після проведеного аналізу вимог стандартів обліку та звітності можна сказати не просто про наявність в бухгалтерських стандартах окремих вимог до відображення і розкриття інформації про події, пов'язані з ризиками, а й про становлення в сучасних умовах концепції звітності, орієнтованої на оцінку ризику. Тому інформація, відображена в бухгалтерському обліку, повинна формуватися з урахуванням ризиків, характерних для господарюючого суб'єкта, і наслідків впливу цих ризиків на результати фінансово-господарської діяльності. Крім того, представляється важливим те, що відповідно до МСФЗ одне з центральних місць в бухгалтерському обліку займає капітал. Підприємство повинно виконувати вимогу підтримки капіталу. Розрізняють дві концепції підтримки капіталу: фінансову та фізичну. Підприємство вибирає самостійно методи вимірювання і підтримки капіталу, які залежать від інтересів і потреб користувачів [30].

Відповідно до МСФЗ розкриття інформації про ризики в бухгалтерській (фінансовій) звітності має бути якісним і кількісним. Кількісні характеристики ризиків виражаються ймовірністю настання події і розміром суми ймовірних втрат. Якісні характеристики ризиків відображують сутність явища і виявляються в бухгалтерському обліку шляхом професійного судження про несуттєві та суттєві, усуваються і не усуваються ризики з метою їх відображення в обліку та звітності. В системі бухгалтерського обліку проводиться кількісна та якісна оцінка, реєстрація і відображення в первинних облікових документах, регістрах аналітичного обліку і звітності цих подій. Отримана інформація про ризики дозволяє прогнозувати майбутній розвиток аграрного підприємства відповідно до вимог МСФЗ при підготовці бухгалтерської (фінансової) звітності та принципами бухгалтерського обліку при підтвердженні припущення про безперервність діяльності [42].

Вимоги міжнародних стандартів фінансової звітності щодо розкриття інформації про ризики діяльності господарюючих суб'єктів спрямовані на формування інформації про фінансовий стан, релевантної потребам інвесторів, кредиторів та інших учасників ринку аграрної продукції на всіх його рівнях: регіональному, державному та міжнародному. Розкриття інформації про ризики діяльності обумовлює необхідність створення адекватної системи збору, оцінки та систематизації даних про актуальні для господарюючого суб'єкта ризики і їх вплив на показники фінансової звітності.

Відповідно до вимог МСФЗ господарюючий суб'єкт повинен в бухгалтерській (фінансової) звітності представляти інформацію про ризики, пов'язані з сегментами діяльності підприємства, пов'язаними сторонами, фінансовими інструментами, резервами, умовними активами або зобов'язаннями, що припиняється діяльністю. Дана інформація дозволить підвищити достовірність прогнозу розвитку аграрного підприємства в майбутньому в цілому, і зокрема дотримання припущення безперервності його діяльності. Інформація про діяльність господарюючого суб'єкта представляється в бухгалтерській (фінансової) звітності в розрізі трьох її видів: поточної, фінансової та інвестиційної, що зумовлює доцільність представлення інформації і про ризики здійснення діяльності в розрізі цих видів.

РОЗДІЛ 3

РОЗКРИТТЯ ІНФОРМАЦІЇ ЩОДО РИЗИКІВ В БУХГАЛТЕРСЬКОМУ ОБЛІКУ ТА ЗВІТНОСТІ

Велике значення для побудови ефективної системи відображення ризиків у системі бухгалтерського обліку має його організація, яка повинна бути здійснена в кілька етапів. Для визначення етапів важливо встановити, наскільки в досліджуваних аграрних підприємствах розроблена система формування інформації про ризики. З цією метою в аграрні підприємства була спрямована Анкета-опитування (Додаток Е). Обстеження проводилося серед понад 20 аграрних підприємств Миколаївської області. Розподіл аграрних підприємств в розрізі розмірів бізнесу, а також отримані відповіді наведені в таблиці 3.1.

Таблиця 3.1. Результати опитування аграрних підприємств Миколаївської області

Рівень формування / відсутність інформації про ризики на підставі опитування	Фокус-група підприємств, які взяли участь в опитуванні					
	за організаційно-правовою формою			за розміром бізнесу		
	ПАТ / ПрАТ	ПП	ТОВ	великий	середній	малий
Не формується	-	2	14	-	10	6
Формується, але не документується, не систематизується і не розкривається	-	-	1	-	-	1
Формується відповідно до рекомендацій МЗФО	1	-	-	1	-	-
Формується відповідно до внутрішніх положень та обраної моделі моніторингу ризиків	-	2	-	1	1	-
Всього підприємств	1	4	15	2	11	7

Джерело: сформовано автором на основі анкетного опитування

Узагальнюючи отримані результати, зауважимо, що в одинадцяти аграрних підприємствах з двадцяти (55%) практично не формується інформація про ризики. Увагу привертає факт відсутності в досліджених аграрних підприємствах системи моніторингу ризиків, в зв'язку з чим можна зробити висновок: вони не відчують потреби в упорядкованому формуванні інформації про ризики. Зазначені обставини не означають, що така інформація абсолютно

відсутня, а також що в досліджуваних підприємствах не вживаються заходи щодо зниження ризиків. Проте, ця робота не впорядкована і, як наслідок, недостатньо ефективна. Лише три підприємства з загальної кількості цілеспрямовано формують інформацію про ризики.

Результати дослідження дозволяють стверджувати, що малі підприємства, бухгалтерська (фінансова) звітність яких була досліджена, не розкривають інформацію про ризики своєї діяльності. При цьому цілком можливо, що для цілей управління бізнесом в малих підприємствах ризики діяльності керівництвом все ж беруться до уваги.

Документування інформації про ризики вимагає розробки складу і форм документів, порядку їх обробки, в т.ч. для негайного інформування керівництва при виявленні нових ризиків або різкому підвищенні рівня ризиків. Систематизація та узагальнення інформації про ризики передбачає створення сукупності реєстрів і форм звітності за ризиками [34].

Перелік необхідних для складання документів, їх форми і необхідні реквізити і показники повинні бути розроблені та затверджені в складі облікової політики підприємства для цілей бухгалтерського обліку. При цьому можливі ситуації, в яких керівництво повинно негайно отримувати відомості про ризики підприємства. Для цього доцільні спрощені форми для здійснення оперативного інформування. У графіку руху документів, що містять інформацію про ризики, необхідно передбачити організацію роботи з документами, включаючи вимоги про відповідальних осіб, терміни обробки документа, контролі і передачі в інші підрозділи або посадовим особам. Рух документа буде залежати від організації роботи з моніторингу ризиків [12].

З певною періодичністю інформація про ризики та їх динаміку узагальнюється у внутрішніх формах звітності для використання менеджерами відповідних рівнів. Звітні дані можуть розкриватися як в окремо передбаченій формі звітності про ризики, так і в відповідному розділі внутрішньої управлінської звітності, якщо вона передбачена на підприємстві. Окремі відомості про ризики можуть бути представлені у зовнішній звітності відповідно

до вимог законодавства. Відносно звітності в обліковій політиці повинні міститися: форма звіту про ризики, яка служить для узагальнення інформації про ризики; терміни подання звітних форм керівництву різних рівнів управління для прийняття ділових рішень і розробки заходів по зниженню ризиків в рамках відповідних повноважень. Інформаційне наповнення рекомендованих документів буде залежати від сукупності ризиків і їх оцінок [36].

Аналіз складу ризикових подій супроводжується визначенням їх причин, які поділяються на зовнішні і внутрішні. Зовнішні ризики обумовлені причинами, які від підприємства не залежать. Вони можуть бути викликані змінами в нормах законодавства і іншими факторами, які безпосередньо впливають на діяльність підприємства (зміни на ринку капіталу, в конкурентному середовищі, в ділових відносинах з покупцями і замовниками, постачальниками і підрядниками, галузевою специфікою діяльності та ін.). Як наслідок, підприємства практично не можуть впливати на такі ризики. Внутрішні ризики обумовлені внутрішніми факторами, вони є наслідком слабкої системи внутрішнього контролю на підприємстві, прийняттям неправильних рішень, низьким рівнем кваліфікації персоналу та інших факторів. На відміну від зовнішніх, внутрішніми ризиками можна керувати. Зовнішні та внутрішні фактори важливі для аналізу ризикових подій і причин їх виникнення. Дана інформація необхідна для подальшого обрання методів реагування на виявлені ризики. Аналіз ризикових подій здійснюється з метою визначення причин їх виникнення. Окрема ризикова подія може мати одну або кілька причин, які можуть бути обумовлені різними складовими зовнішнього або внутрішнього середовища діяльності підприємства. Аналіз наслідків ризикових подій завершує процес ідентифікації ризиків і вимагає вказівки впливу ризикових подій на результати діяльності підприємства в цілому.

Методичний інструментарій формування інформації про ризики тільки розвивається. Не у всіх великих аграрних підприємствах процес формування інформації про ризики є організованим і систематизованим, не кажучи вже про підприємства середнього і малого бізнесу. Отримані висновки свідчать про

необхідність розвитку методів та інструментів як формування, так і використання інформації про ризики [49].

Таблиця 3.2. Інструменти формування інформації про ризики

Елементи бухгалтерського обліку	Специфіка елементів бухгалтерського обліку	Пропонований інструмент формування інформації про ризики
Планування (бюджетування)	Бюджетування здійснюється з урахуванням прогнозованих значень ризиків	Бюджетування з урахуванням ризику підвищення цін
Реєстрація фактів господарського життя і узагальнення інформації в розрізі сегментів бізнесу, а також по підприємству в цілому	Формування та узагальнення інформації про ризики	Документування; Формування звіту про ризики, Резервування
Аналіз	Аналітичні процедури з використанням інформації про ризики	Методичні підходи до аналізу інформації пропонуваної форми звіту про ризики
Контроль	Контроль інформації про ризики	Методика внутрішнього контролю ризиків

Джерело: систематизовано автором за даними [49].

Документування дозволяє організувати процес формування інформації про ризики, забезпечує її достовірність і повноту, дозволяє проводити аналітичні та контрольні процедури.

Бюджетування необхідно підприємствам для досягнення поставлених мети та завдань. Бюджети слід формувати, максимально враховуючи ризики діяльності підприємства в аналізованому періоді. Бюджетування є технологією управління бізнесом, забезпечує досягнення стратегічних цілей за допомогою бюджетів.

Резервування. Інформація про ризики формується в системі бухгалтерського обліку з метою управління ними. Перш за все, рішення керівництва спрямовані на виявлення можливостей зниження ризиків при вирішенні тих чи інших завдань в діяльності підприємства. У разі ж реалізації ризиків велике значення мають резерви, які формуються з метою компенсації наслідків, що виникли. Таким чином, резервування також є одним з інструментів

бухгалтерського обліку; аналітичні процедури для виявлення тенденцій, що викликали зміни ризиків діяльності підприємства, визначення доцільності заходів щодо зниження ризикових значень.

Аналітичні процедури дозволяють реалізувати такий принцип бухгалтерського обліку, як аналітичність;

Контрольні процедури, що дозволяють контролювати ризикові значення і приймати відповідні управлінські рішення щодо управління ризиками.

Основними джерелами інформації про ризики в бухгалтерському обліку аграрних підприємств згідно із Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» та Порядком подання фінансової звітності, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України є форми бухгалтерської (фінансової) звітності: Баланс (Звіт про фінансовий стан), Звіт про фінансові результати підприємства (звіт про сукупний дохід), Звіт про рух грошових коштів (за прямим або непрямым методом), Звіт про власний капітал, /та додатки до них. Аналіз змісту цих форм вже дасть можливість зовнішнім користувачам самостійно виявити бухгалтерські ризики аграрного підприємства та провести їх оцінку. В якості інформаційних джерел обліково-аналітичного забезпечення бухгалтерських ризиків аграрного підприємства виділені: рахунки синтетичного та аналітичного обліку, а також статті бухгалтерського балансу, звіту про фінансові результати, звіту про зміну власного капіталу, звіту про рух грошових коштів та додатків до них (таблиця 3.3). А також в примітках до бухгалтерської (фінансової) звітності та поясненнях до них підприємство відображає необхідну для себе інформацію за умови її корисності і суттєвості.

На сучасному етапі формування бухгалтерської (фінансової) звітності її користувачі та, особливо, її укладачі постійно знаходяться в стані невпевненості стосовно достовірності, що формуються в ній показників. Крім того, і контролюючі органи, що перевіряють бухгалтерську (фінансову) звітність не можуть з упевненістю стверджувати, що з будь-яких показників бухгалтерської звітності або по об'єктах бухгалтерського обліку у них є професійне судження що не суперечить нормам бухгалтерського законодавства.

Таблиця 3.3 - Інформаційні джерела обліково-аналітичного забезпечення відображення ризиків аграрних підприємств

Види ризиків	Інформаційні джерела для оцінки й аналізу ризиків
Поточні: Майновий Виробничий Ринково-збутовий Ризик росту витрат	План рахунків (10, 12, 133, 15, 20, 23, 91, 92, 93, 63, 66, 377, 79), Баланс (Звіт про фінансовий стан), Звіт про рух грошових коштів (за прямим або непрямим методом), примітки до бухгалтерської (фінансової) звітності і пояснення до них, результати аналізу фінансово-господарської діяльності організації План рахунків (12, 23, 92, 93, 377, 44, 79), Баланс (Звіт про фінансовий стан), Звіт про фінансові результати підприємства (звіт про сукупний дохід), Звіт про власний капітал, та додатки до них, примітки до бухгалтерської (фінансової) звітності і пояснення до них, дані управлінської звітності
Фінансові: Інфляційний Кредитний Валютний Податковий Ризик банкрутства	План рахунків (30, 35, 63, 36, 68, 60, 50, 64, 372, 377, 39), довідка про валютні операції, Баланс (Звіт про фінансовий стан), примітки до бухгалтерської (фінансової) звітності і пояснення до них, дані управлінської звітності
Інвестиційні: Ризик упущеної вигоди Ризик зниження доходу	План рахунків (48), Баланс (Звіт про фінансовий стан), Звіт про фінансові результати підприємства (звіт про сукупний дохід), Звіт про власний капітал, та додатки до них, примітки до бухгалтерської (фінансової) звітності пояснення до них, дані управлінської звітності

Джерело: систематизовано автором за даними [61].

Існують різні причини, що викликають такі сумніви, але основною є складність і неоднозначність нововведених способів бухгалтерського обліку і відсутність їх інтерпретації з боку органів виконавчої влади виконують функції по тлумаченню норм законодавства в області бухгалтерського обліку. Існуючі на сьогоднішній день численні викривлення бухгалтерської (фінансової) звітності, виправдовуються очікуваннями інвесторів і власників, побачити високі фінансові показники, а з боку керівництва прагненням максимально збільшити розміри свого грошової винагороди, що залежить від результатів діяльності. Тому аграрні підприємства часто навмисно маніпулюють з показниками бухгалтерської звітності, зміна яких внаслідок їх спотворення створює додатковий інформаційний ризик, пов'язаний зі звітністю.

Приклади конкретних ризиків суттєвого викривлення бухгалтерської (фінансової) звітності, які можуть виникнути на кожному етапі процесу закупівель, представлені в таблиці 3.4.

Таблиця 3.4. Ризики суттєвого викривлення бухгалтерської (фінансової) звітності по бізнес-процесу «Закупівлі»

Етап процесу закупівлі	Бухгалтерська проводка	Ризик суттєвого викривлення	Ризики при складанні звітності
Вибір постачальника	немає	ризик укладення договору з підрядником, роботи по якому виконує саме підприємство або може виконати саме підприємство	ризик відображення неіснуючих фактів господарського життя
Замовлення	немає	придбання товарів, робіт, послуг за цінами, що перевищують ринкову вартість	ризик неточності оцінки
Прийом ТМЦ	Дт 20, 22, 641 Кт 63, 68	Прийом ТМЦ, що не відповідає заявленої в договорі якості, кількості	Ризик неповноти надходження
Оплата	Дт 63, 68 Кт 30, 31	остаточні розрахунки з постачальником здійснюються за товари, роботи, послуги до перевірки приймання товару по кількості, якості	ризик відображення неіснуючих прав і зобов'язань

Джерело: систематизовано автором за даними [62].

Співробітники фінансових і бухгалтерських служб займають позицію «невтручання», що призводить до недобросовісного складання бухгалтерської звітності і значного її спотворення. Дії керівництва аграрного підприємства щодо суттєвого спотворення даних бухгалтерської звітності можуть бути продиктовані бажанням знизити податкові платежі або страхові внески. Дана мотивація в значній мірі визначає різного роду маніпуляції з даними бухгалтерської (фінансової) звітності. Отже, актуальною є задача мінімального спотворення показників в бухгалтерській звітності за допомогою створення механізмів, що перешкоджають їх здійсненню. Таким чином, виявлення

викривлень бухгалтерської звітності виступає однією з найбільш важливих проблем сучасного бухгалтерського обліку.

Термін «комплаєнс» означає здатність діяти відповідно до інструкцій, правил і спеціальних вимог. У аграрній галузі бухгалтерський комплаєнс може виконуватися на двох рівнях.

- Перший рівень (макрорівень) - відповідність зовнішнім бухгалтерським стандартам (національним або міжнародним), які зобов'язане виконувати аграрне підприємство в цілому і виявлення фактів неоднозначності, складності, нерациональності і неможливості їх застосування на рівні органів державного регулювання бухгалтерського обліку, або суб'єктів недержавного регулювання бухгалтерського обліку (професійних співтовариств).

- Другий рівень (мікрорівень) - відповідність вимогам системи внутрішнього контролю, які встановлюються з метою забезпечення виконання зовнішніх вимог (бухгалтерських стандартів) і виявлення фактів неоднозначності, складності, нерациональності і неможливості їх застосування на рівні органів управління аграрних підприємств або фахівцями системи внутрішнього контролю.

Головним завданням бухгалтерського комплаєнс на мікрорівні є забезпечення створення на підприємстві системи внутрішнього контролю, яка адекватно вимірює і управляє ризиками, з якими стикається організація при застосуванні норм бухгалтерського законодавства. Таким чином, пропонується наступне визначення бухгалтерського комплаєнса з точки зору запобігання спотворення показників бухгалтерської звітності - це процес управління ризиками викривлення бухгалтерської (фінансової) звітності внаслідок виникнення конфліктів професійних суджень в області застосування положень нормативних документів з бухгалтерського обліку. Одним з напрямків зниження ризику викривлення показників бухгалтерської (фінансової) звітності внаслідок виникнення конфліктів професійних суджень в області застосування положень документів з бухгалтерського обліку є комплаєнсконтроль облікових проблем, що складаються на певному етапі розвитку системи бухгалтерського обліку.

Методика бухгалтерського комплаєнса передбачає здійснення тих дії, які передбачені самою системою внутрішнього контролю аграрного підприємства, тобто задіяти всі її компоненти на різних етапах застосування даної методики. Перший етап передбачає проведення аналізу існуючого контрольного середовища і контрольних процедур по бізнес-процесам аграрного підприємства: аналіз бізнес-процесів; оцінка існуючих контрольних процедур; оцінка процедур забезпечення дотримання аграрним підприємством вимог нормативних правових актів; ідентифікація ризиків.

Другий етап передбачає документування бізнес-процесів, контрольного середовища (процедур і механізмів контролю): документування бізнес-процесів; встановлення прозорості схеми організації управління бізнес-процесами; взаємодія структурних підрозділів по всій вертикалі бізнес-процесу на основі затверджених єдиних стандартів, правил і методик; відстеження процедур контролю.

Формування інформації про ризики слід починати на рівні підрозділів підприємства. У підрозділах можуть бути призначені відповідальні особи або робоча група для більш активної участі в процесі збору та обробки відомостей про ризики. При виявленні загрози підвищення значень ризиків або виявленні ризиків, додаткових до сукупності, за якою підрозділ сформувало інформацію, працівників слід зобов'язати подавати інформацію керівнику підрозділу, в якому вони здійснюють свою діяльність. Доцільно до процедури ідентифікації ризиків залучати всіх співробітників підрозділу, оскільки їм «зсередини» можуть бути відомі обставини, які призводять або можуть призвести до настання ризикових подій. Слід окремо встановити, що керівник підрозділу не може обмежувати участь рядових співробітників в процесі ідентифікації ризиків. У зв'язку з цим необхідно включити в обов'язки керівника підрозділу розгляд всіх пропозицій про ідентифікованих ризиків від рядових співробітників підрозділів.

Карта ризиків формується виходячи з того, що підприємство буде продовжувати свою діяльність у доступному для огляду майбутньому, не має намірів ліквідуватися або суттєво скоротити діяльність. Звідси випливає, що

карта ризиків крім оцінки ризику суттєвого викривлення бухгалтерської звітності дозволяє оцінювати вплив виявлених ризиків на припущення про безперервність діяльності підприємства. Карта ризиків представляє собою таблицю, яка включає в себе наступні елементи: - бухгалтерська проводка; - найменування факту господарського життя, який покладений в основу бухгалтерської проводки; - середній показник обсягу грошових коштів по даній бухгалтерській проводці за три роки; - ризик, пов'язаний з даним фактом господарського життя; - вплив ризику на передумови складання бухгалтерської звітності; - вплив ризику на припущення про безперервність діяльності підприємства; - контрольні процедури; - оцінка ефективності контрольних процедур.

Процес формування карти ризиків ведеться в розрізі кожного ризику, пов'язаного з досліджуванним фактом господарського життя і включає в себе наступні етапи: 1. Виявлення типових і нетипових фактів господарського життя. 2. Виявлення бізнес-процесів, пов'язаних з типовими фактами господарського життя. 3. Виявлення ризиків, властивих кожному факту господарського життя, щодо передумов складання звітності. 4. Оцінка впливу виявленого ризику на припущення про безперервність діяльності підприємства. 5. Розробка контрольних процедур для виключення впливу ризику. 6. Актуалізація виявлених ризиків і перевірка ефективності контрольних процедур.

Інформацію про ризики підрозділи слід формувати залежно від: причин виникнення; можливості прогнозування величини втрат; можливості впливу на величину ризику; можливості страхування; можливості резервування коштів для мінімізації втрат при настанні ризикової події; по бізнес-процесам підрозділу; за впливом на різні сторони діяльності підрозділу і підприємства в цілому (фінансові ризики, організаційні, виробничі, технічні, технологічні, екологічні та ін.); за рівнем ризику (високий, середній, низький); часу прийняття можливих заходів. Ідентифікація ризиків і їх оцінка здійснюються на підставі аналізу функцій і завдань, які стоять перед структурними підрозділами, а також за

допомогою дослідження зовнішніх і внутрішніх умов, в яких здійснюють свої функції структурних підрозділів.

Одним з варіантів управління бухгалтерськими ризиками є формування системи внутрішнього контролю бухгалтерських ризиків, яка повинна містити такі компоненти: контрольне середовище (система бухгалтерського обліку); бухгалтерський ризик (виявлення і оцінка наслідків ризику); контрольні процедури (заходи або засоби по зниженню ризику); інформація і комунікації; моніторинг ефективності системи контролю. При проведенні перевірки бухгалтерських ризиків доцільно застосовувати процедури аудиту та прийоми документальної ревізії (контролю). Для постановки ефективної системи внутрішнього контролю і досягнення високого професійного рівня бухгалтера потрібні значні інвестиції і досить тривалий період часу, що не завжди можливо.

Інструментарій, властивий бухгалтерському обліку, дозволяє дати оцінку наслідкам впливу ризиків. Інформація про ідентифіковані ризики та можливий їх вплив на діяльність підприємства повинна використовуватися в системі бухгалтерського обліку при виборі облікової політики щодо методів оцінки об'єктів, формування резервів, обґрунтуванні доцільності додаткових витрат на компенсацію або попередження негативного подальшого впливу ризиків і розкриттю в бухгалтерській (фінансовій) звітності. Питання створення і використання на підприємстві резервів для внутрішнього страхування ризиків регулюються як на законодавчому рівні, так і обліковою політикою підприємства, галузевими стандартами та іншими нормативно-правовими актами.

Цифровизация в економіці і необхідність підвищення конкурентоспроможності підприємств сприяють все більш частого використання бухгалтерського аутсорсингу як одного з напрямків запобігання та мінімізації бухгалтерських ризиків. Бухгалтерський аутсорсинг може використовуватися підприємством як спосіб мінімізації бухгалтерських ризиків в частині перерозподілу відповідальності за можливі порушення законодавства. Таким чином, в сучасних економічних умовах одним з основних об'єктів управління на підприємстві є бухгалтерський облік. У зв'язку з цим одним із

важливих завдань керівництва і бухгалтерської служби є виявлення відповідних загроз, ідентифікація відповідних бухгалтерських ризиків та вжиття заходів щодо їх зниження.

Ризики з'являються і впливають на діяльність аграрних підприємств, незалежно від рівня стабільності на ринку. Це вплив, в основному, носить негативний характер, а також може довести підприємство до кризи. Але не варто розглядати ризики як тільки негативне явище. З одного боку, ризики становлять небезпеку для підприємства, а з іншого боку допомагають ринку звільнитися від неконкурентоспроможних підприємств. Для результативного управління ризиками слід здійснювати аналіз, кількісну та якісну оцінку збитку і можливості появи ризиків. Сам процес управління ризиками є багатоступеневим і непростим і для успішного функціонування підприємств необхідно організовувати ефективну систему управління ризиками. Для ефективного управління ризиками в умовах цифрової економіки, необхідна інформаційна база. Тільки наявність максимально точної і достовірної інформації дає можливість приймати рішення щодо зниження ризиків і передбачати поведінку контрагентів. При цьому необхідно поєднання зовнішніх і внутрішніх інформаційних потоків, які акумулюються в системі управлінського обліку і звітності.

ВИСНОВКИ

У науковій роботі проведено теоретичне узагальнення та запропоновано розв'язання науково-практичної проблеми систематизації та інформаційного забезпечення ризиків в бухгалтерському обліку на основі еволюційного підходу та вимог сучасної економіки. Отримані результати підтверджують наукову гіпотезу та дозволяють сформулювати наступні висновки:

1. Дослідження питання еволюції категорій у системі бухгалтерського обліку дозволило зробити висновки про необхідність концентрації уваги на відносно нових для українських підприємств поняттях «ризик» та «бухгалтерський ризик». З'ясовано, що в умовах інтеграційних процесів в економіці, перед підприємством, котре планує успішне майбутнє, постає питання зосередження зусиль на врахування факторів ризику як в середині, так і за межами його межами.

2. Серед причин виникнення ризиків слід зазначити: циклічний характер розвитку економіки; приплив (відтік) інвестицій в галузь; формажорні обставини; нестачу кваліфікованої робочої сили; податкове навантаження і т. і. На підприємницьку діяльність впливає непередбачуваність регулювання економіки, в тому числі в області податкового, екологічного, бухгалтерського законодавства.

3. Дослідження невизначеності в бухгалтерському обліку дозволило внести уточнення і доповнення для уточнення понятійного апарату невизначеності, ризику, виявити фактори бухгалтерського ризику, що формують ризиковану ситуацію в обліку.

4. Згідно МСФЗ і GAAP у фінансовій звітності повинна бути представлена інформація про три групи господарських ризиків: ринковий ризик, кредитний ризик і ризик основної діяльності.

5. При проведенні дослідження виявлено, що не повна відповідність міжнародних та національних принципів і стандартів бухгалтерського обліку та звітності є вагомими причинами виникнення ризиків в бухгалтерському обліку.

Тому одним з напрямків зниження бухгалтерського ризику є вдосконалення бухгалтерських стандартів та застосування механізму професійного судження. У зв'язку з недостатнім рівнем розвитку економічних ринкових відносин система бухгалтерських стандартів не дозволяє підприємству відобразити в бухгалтерській звітності її фінансово-господарської стан з тим же ступенем достовірності, як це відбувається в країнах з розвиненою ринковою економікою.

6. Узагальнено та систематизовано способи створення облікової інформації про причини виникнення бухгалтерського ризику і оцінки його можливих наслідків в рамках бухгалтерського обліку; доведено необхідність розробки для кожного аграрного підприємства форми документів для відображення отриманих результатів в ході дослідження ризиків, які дозволяють організувати їх облік.

7. Виділено методичний інструментарій формування інформації про ризику. Сформовано приклади конкретних ризиків суттєвого викривлення бухгалтерської звітності на прикладі процесу «закупівель».

8. Ключовим інструментом розкриття інформації є карта ризиків, яка дозволяє задокументувати моніторинг ризиків суттєвого викривлення бухгалтерської (фінансової) звітності. Пропонований в дослідженні підхід до формування карти ризиків передбачає розгляд кожного факту господарського життя через призму ризиків суттєвого викривлення бухгалтерської (фінансової) звітності, що дозволяє розробити на будь-якому аграрному підприємстві процедури внутрішнього контролю щодо кожної передумови складання бухгалтерської (фінансової) звітності, які реалізуються безпосередньо в системі бухгалтерського обліку.

9. Запропоновано методи моніторингу та регулювання ризиків, а саме комплаєнс, система внутрішнього контролю бухгалтерських ризиків, бухгалтерський аутсорсинг.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Апчерч А. Управленческий учет: принципы и практика / Пер. с англ, под. ред. Я.В.Соколова, ИА.Смирновой. М.: Финансы и статистика, 2002. С. 952
2. Атамас П.Й. Роль бухгалтерського обліку в управлінні ризиками підприємництва / П.Й.Атамас, О.П.Атамас Г.О.Крамаренко// Академічний огляд. – 2016. – №1. – С.60-69.
3. Базилевич В.Д. Історія економічних учень: підручник.[У2 ч.Ч.1]. [2-ге вид.випр]. К.: Знання, 2005. С.567
4. Балабанов И.Т. Риск-менеджмент / И.Т. Балабанов. – М. : Финансы и статистика, 1996. – 192 с.
5. Батыщева В.Р., Вилисова М.Л. Характеристика основных методов снижения предпринимательского риска // Инновационная наука. 2016. №12-18.
6. Бачкаи Т. Хозяйственный риск и методы его измерения / Т. Бачкаи, Д. Мессена, Д. Мико и др. ; пер. с венг. – М. : Экономика, 1979. – 184 с.
7. Бланк И. А. Основы финансового менеджмента : в 2 т. / И. А. Бланк. – К. : Ника-Центр, 1999. – т. 2. – 512 с.
8. Бланк И.А. Управление финансовыми рисками / И.А. Бланк. – К. : Ника-Центр, 2005. – 600 с.
9. Бойко О. П. Дозвілля в суспільстві ризику / О. П. Бойко // Мультиверсум. Філософ. альманах. – 2011. – № 1(99). – С. 36–43.
10. Бондар М. І. Бухгалтерський облік як інформаційна підсистема системи управління. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». 2012. № 2. С. 58–62.
11. Бурдина А.А. Влияние рисков на конкурентоспособность предприятия // Экономический анализ: теория и практика. 2006. №2.- С. 12-17.
12. Вигівська І.М. Бухгалтерський облік діяльності підприємств в умовах

- ризиків: організація та методика: автореф. дис. ... канд. екон. наук / І.М. Вигівська // Житомир: ЖДТУ, 2010. – 21 с.
13. Вигівська І.М. Місце бухгалтерського обліку в управлінні підприємницькими ризиками: materiály V mezinárodní vědecko-praktická konference ["Moderní vymoženosti vědy-2009"]: Díl 2. Ekonomické vědy / І.М. Вигівська. – Praha: Publishing House "Education and Science" s.r.o., 2009. – 96 s. – S. 92-94.
 14. Вигівська І.М. Сутність і класифікація професійних ризиків облікового персоналу. Вісник ЖДТУ. 2010. С.40-43.
 15. Волосович С. В. Страхування ризиків кредитної сфери : монографія / С. В. Волосович. – К. : Київ. нац. торг. – екон. ун-т, 2013. – 388 с.
 16. Воскресенська О.Є. Савчук О.А. «Умови невизначеності» як економічна категорія для реалізації завдань стратегічного планування. Вісник Дніпропетровського університету. Серія: Економіка. 2012.6(2). - С. 223
 17. Гнатишин Л. Б. Облік сільськогосподарської діяльності в умовах ризику: методика та шляхи вдосконалення [Електронний ресурс] / Л.Б. Гнатишин, Т.І. Поверляк // Матеріали конфер. 16-26 грудня 2014 р. – Режим доступу : <http://www.sworld.com.ua/konfer37/482.pdf>.
 18. Гнилицька Л. В. Бухгалтерський облік як інструмент управління ризиками підприємницької діяльності. Фінанси України. 2014. №3. С. 114–125.
 19. Гнилицька Л.В. Інформаційне забезпечення ризиками підприємницької діяльності: обліковий аспект // Економічні інновації, 2014. – Вип. 57. – С. 88-100.
 20. Голов С.Ф. Управлінський облік : [підручник] / С.Ф. Голов ; 3-є вид. – К. : Лібра, 2006. – 704 с.
 21. Горшков Д. Об'єктивність ризиків і страхова реальність / Д. Горшков // Агробізнес сьогодні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.agro-business.com.ua/>.
 22. Грабовські К. МСФЗ 1, що застосовується у Директиві про проспект емісії

- рекомендації ESMA та досвід Польщі. URL: <http://msfz.minfin.gov.ua> (дата звернення: 10.12.2020).
23. Гранатуров В. М. Аналіз підприємницьких ризиків: проблеми визначення, класифікації та кількісні оцінки : монографія / В. М. Гранатуров, І. В. Литовченко, С. К. Харічков ; за наук. ред. В. М. Гранатурова. – Одеса : Ін-т проблем ринку та екон.-екол. д-нь НАН України, 2003. – 164 с. – С. 7.
 24. Граница Ю. В. Риск прогноза последствий условных фактов хозяйственной деятельности и раскрытие информации в бухгалтерской отчетности / Ю. В. Граница // Международный бухгалтерский учет. – 2012. – № 37(235). – С. 30–40.
 25. Гуцайлюк З.В. Економічні ризики в інформаційній системі бухгалтерського обліку / З.В. Гуцайлюк // Бухгалтерський облік і аудит. – 2010. – № 7. – С. 8-13.
 26. Гуцаленко Л. В. Поліпшення якості та прогнозованості облікової інформації для забезпечення прибутковості підприємства. Економіка АПК. 2010. № 7. С. 67–71.
 27. Дерун І.А. Ідентифікація ризиків в системі бухгалтерського обліку підприємства / І.А. Дерун // Економічний часопис - XXI. – 2016. – № 159(5–6). – С. 97–100.
 28. Дерун І.А. Ідентифікація ризиків в системі бухгалтерського обліку підприємства / І.А. Дерун // Економічний часопис -XXI. - 2016. - № 159(5-6). - С. 97-100
 29. Жук В. М. До проблем стратегії запровадження МСФЗ в Україні. Бухгалтерський облік і аудит. 2010. № 10. С. 16–22
 30. Засадний Б. А. Внутрішній контроль бухгалтерських ризиків в умовах застосування МСФЗ. Бізнес-навігатор (Index Copernicus). 2018. №2-2 (45). С.128–132.
 31. Камінська Т.Г. Облікове забезпечення управління фінансовими ризиками / Т.Г. Камінська, О.М. Колеснікова // Облік та фінанси. - 2014. - № 1.- С.

20-25

32. Камінський А. Б. Моделювання фінансових ризиків : монографія / А. Б. Камінський . – К. : Видав. – політ. центр «Київ. ун-т», 2006. – 304 с.
33. Каплан Р. Сбалансированная система показателей. От стратегии к действию / Р. Каплан, Д. Нортон ; пер. с англ. – М. : Олимп-Бизнес, 2005. – 412 с.
34. Кіпрєєва О. Унеможлиблюючи загрози. Методичні передумови управління ризиками в аграрному виробництві [Електронний ресурс] / О. Кіпрєєва. – Режим доступу : <http://director.com.ua>
35. Костина Н. В. Истоки возникновения и методические основы анализа предпринимательского риска // Вестник ЮУрГУ. Серия: Экономика и менеджмент. 2012. №22.- с.147
36. Левченко М.О. Генезис і класифікація ризиків у діяльності промислових підприємств. Вісник Хмельницького національного університету. 2009. - №5. - С. 174-178
37. Лукановська І. Р. Адаптація фінансової звітності України до вимог міжнародних стандартів та законодавства Європейського Союзу. Науковий вісник Ужгородського університету. Сер. Економіка. 2015. № 1 (45). Т.2. С. 321–324
38. Лучко М. Невизначеність та ймовірнісність господарських операцій: до питання бухгалтерського обліку [Електронний ресурс] / М. Лучко // Соціально-економічні проблеми і держава. – 2013. – Вип. 2 (9). – С. 98-109. – Режим доступу : <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2013/13lmpbo.pdf>.
39. Мазараки А. А. Торговля: история, цивилизация, мораль : монография / А. А. Мазараки. – К. : Книга, 2010. – 624 с.
40. Мазур Н.А. Класифікація ризиків аграрного підприємства для цілей бухгалтерського обліку / Н.А. Мазур // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2014. – Вип. 2. – С. 1264-1268 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://global-national.in.ua>.

41. Міжнародна федерація бухгалтерів : веб-сайт. URL: <https://www.ifac.org/who-we-are/membership> (дата звернення 13.12.2020)
42. Міжнародні стандарти фінансової звітності . Верховна Рада України : веб-сайт. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/-laws/show/> (дата звернення: 28.11.2020)
43. Найт Ф.Х. Понятие риска и неопределенности / пер. С.А. Афонцева Thesis.1994.Вып.5., С. 12-28
44. Найт Ф.Х. Риск, неопределенность и прибыль: пер. с англ. / Ф.Х. Найт. – М.: Дело, 2003.
45. Перелік країн, що застосовують МСФЗ. Міністерство фінансів України : веб-сайт. URL: <http://msfz.minfin.gov.ua> (дата звернення: 03.10.2020)
46. Пластун В. Л. Страхування ризиків сільськогосподарських підприємств / В. Л. Пластун // Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія «Економіка і менеджмент». – 2008. – № 12/1 (33). – С. 58–62.
47. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI зі змінами, внесеними згідно із Законом № 2856-VI (2856-17) від 23.12.2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
48. Рішняк І.В. Системний аналіз категорії ризику та невизначеності. Вісник Національного університету «Львівського політехніка». 2003. С. 952
49. Сафонова М. Ф. Методика управления рисками финансово-хозяйственной деятельности в организации / М. Ф. Сафонова, К. В. Мовчан // Международный бухгалтерский учет. – 2013. – № 29(275). – С. 23–31.
50. Сметанко О. В. Удосконалення процесу ідентифікації та реагування на ризики службою внутрішнього аудиту / О. В. Сметанко // Економічний часопис-XXI. – 2014. – № 11–12. – С. 135–139.
51. Соколов, Я.В. Основы теории бухгалтерского учета: монография / Я.В. Соколов. – М.: Финансы и статистика, 2000. – 496 с.
52. Станиславчик Е. Риск-менеджмент как инструмент контроля финансовых

- результатов деятельности компании / Е. Станиславчик // Финансовая газета. – 2003. – № 7. – С. 13
53. Тепман Л.Н. Риски в экономике. // Юнити,- М., 2002, С. 14
 54. Толстов О.С. К вопросу о рисках бухгалтерском учете [Текст] / О.С. Толстов // Экономические науки. 2009. №11. С. 321-324.
 55. Устенко О. Л. Теория экономического риска : монографія / О. Л. Устенко. – К. : МАУП, 1997. – 164 с.
 56. Фоміна О.В. Оцінка ризиків підприємства в системі обліку / О.В. Фоміна, О.М. Гончаренко // Економічний часописХХІ. – 2015. – № 3–4(2). – С. 67–70.
 57. Хенсен Д.Р., Моувен М.М., Еліас Н.С., Сєнков Д.У. Управлінський облік / Пер. з англ. – 5-е канал, вид. – К.: 2002.
 58. Хозяйственный риск и методы его изучения / Т. Бачкаи, Д. Месена, Д. Мико ; пер. с венг. – М. : Экономика, 1979. – 327 с.
 59. Чуприна І.В. Поняття та класифікація ризиків в підприємницькій діяльності / І.В. Чуприна // Збірник наукових праць ВНАУ. Серія: Економічні науки. – 2012. – № 4. – С. 187-193.
 60. Шапкин А.С. Экономические и финансовые риски. Оценка, управление, портфель инвестиций / А.С. Шапкин. – М. : «Дашков и К», 2003. – 544 с.
 61. Шевельов А.Є. Ризики в бухгалтерському обліку на сучасному підприємстві // Вісник Південно-Уральського державного університету. Серія: Економіка та менеджмент. – № 4. – Том 8. – 2014. – С. 68-71.
 62. Шевельов А.Є., Шевельова О.В. Ризики в бухгалтерському обліку : [навч. посіб.] / А.Є. Шевельов, О.В. Шевельова ; 2-ге вид. – М. : КНОРУС, 2011. – 304 с
 63. Шепеленко О.В. Управління підприємницькими ризиками суб'єкта господарювання / О.В. Шепеленко // Вісник ДонНУЕТ. Економічні науки. – 2011. - № 4(52). - С. 189-199.
 64. Штефанич Д. А. та ін. Управління підприємницьким ризиком / [за заг. ред.

- д.е.н. Д. А. Штефанича]. – Тернопіль : «Економічна думка», 1999. – 224 с.
65. Шумпетер Й.А. Теория экономического развития. М.: Прогресс, 1982. С. 455
 66. Burritt R.L. Environmental risk management and environmental management accounting – developing linkages. Implementing Environmental Management Accounting: Status and Challenges. Ed. by P.M. Rikhardsson. - Dordrecht, The Netherlands : Springer, 2014. - p. 123-142.
 67. Enterprise Risk Management - Integrated Framework. – Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission (COSO), 2004. [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <https://www.coso.org/Documents/COSO-ERM-Executive-Summary.pdf>.
 68. Enterprise risk management. Матеріали енциклопедії Вікіпедія [Електронний ресурс]. - Режим доступу : https://en.wikipedia.org/wiki/Enterprise_risk_management.
 69. Marshall A. Some Aspects of Competition (1925), edited by Pigou A.C. London: Macmillan, pp. 256-291
 70. Nichita M. Regression model for risk reporting in financial statements of accounting services entities / M. Nichita // SEA – Practical Application of Sciences. – 2015. – Vol. 3. – № 2. – P. 101–107.
 71. Pascan M. Measuring the Effects of IFRS Adoption on Accounting Quality: a Review. Procedia Economics and Finance. 2015. 32, P. 580–587.
 72. Parmenter D. Key Performance Indicators : Developing, Implementing and Using Winning KPI's / David Parmenter. – New Jersey, USA : John Wiley & Sons, Inc., 2007. – 236 p.
 73. Sunder S. Risk in accounting / S. Sunder // Abacus. – 2015. – Vol. 51. – № 4. – P. 536–548.

ДОДАТКИ